

Wójcik, Zbigniew J.

"Bibliografia polskiej historii geografii i kartografii 1986-1990", Wiesława Wernerowa, Warszawa 1992 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 38/3, 147-150

1993

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

myśl, iż przewaga pisma nad osobistym kontaktem z człowiekiem wynika stąd, iż uobecnia ono lepszą część istoty ludzkiej, dając odbiorcy satysfakcję nieporównywalnie większą od tej, jaka płynie z bezpośredniego obcowania z inną osobą. Stąd też prosta już droga do wniosku, zawartego przez Erazma w *Enchiridionie*, iż „cielesna obecność Chrystusa bezużyteczna jest dla zbawienia” (s. 129), skoro może być on obecny stale, ponad czasem i przestrzenią, w tekście *Ewangelii*. Stwierdzenie takie brzmi dzisiaj dla nas dość paradoksalnie. Takie tendencje dominowały jednak u schyłku epoki komentatorów, a u prògu epoki odkrywców. Ludzkości przestanie już bowiem wystarczyć refleksja nad światem i jej utrwalanie, zacznie ona dążyć do odkrycia zjawisk kształtujących świat i do jego zmiany. Jak dobitnie jednak wykazuje praca Juliusza Domańskiego, nadejście tej nowej, różnej pod względem dążeń i aspiracji epoki nie byłoby możliwe bez książki i pisma, utrwalającego obecność nie tylko poszczególnych osób, ale także i różnorodnych nurtów myśli ludzkiej, kształtujących naszą bogatą i wielowątkową kulturę.

Książkę zamknął Autor dwuczęściowym podsumowaniem. Żałować należy, iż pierwszej części uwag końcowych, zawierających między innymi słynny, broniący zalet mowy żywej fragment z *Fajdrosa* Platona, nie wpłócił w kolejne rozdziały swej pracy, która przez to uzyskałaby jeszcze na atrakcyjności. Znacomitym uwieńczeniem książki jest natomiast część druga uwag końcowych, prezentująca między innymi poglądy na dzieło literackie sformułowane przez Romana Ingardena, wybitnego polskiego filozofa, który podobnie jak starożytni Hellenowie dotarł przez sztukę do ontologii.

Michał Zgórzak
(Warszawa)

Bibliografia polskiej historii geografii i kartografii 1986-1990. Opracowała Wiesława Wernerowa. Wyd. Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Warszawa 1992, s. 91, tabela.

W 1971 r. prof. Bolesław Olszewicz wydał obszerną książkę pt. *Dorobek polskiej geografii i kartografii w latach 1945-1969*. Książka ta składała się z dwóch bloków: analizy historiograficznej pt. *Dorobek polskiej historii geografii i kartografii a latach 1945-1969* oraz *Bibliografii pol-*

skiej historii geografii i kartografii 1945-1969. Autor odnotował w swojej pracy większość publikacji oraz dokonał ich analizy na szerszym tle dokonań historii nauk o Ziemi w powojennym ćwierćwieczu.

Prof. Olszewicz zmarł w 1972 r. Wcześniej zdołał jednak zainteresować pracami bibliograficznymi swych asystentów. Wiesława Wernerowa, wieloletni pracownik Pracowni Wrocławskiej Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, podjęła trud kontynuowania dzieła Mistrza. Z podziwu godną konsekwencją, mimo nader skromnych środków i szczupłości zasobów bibliotecznych we Wrocławiu, w latach 1978-1992 wydała ona cztery zeszyty bibliografii polskiej historii geografii i kartografii, obejmujące lata: 1970-1975, 1976-1980, 1981-1985 i 1986-1990. Zeszyty te spotkały się z życzliwym przyjęciem czytelników oraz krytyki naukowej⁴. Trafiły one na półki zasobów podręcznych bibliotek, gdzie korzystają z nich historycy nauki i techniki oraz osoby przygotowujące rozprawy magisterskie, doktorskie i habilitacyjne.

Zeszyty ogłoszone przez W. Wernerową nie mają w tytule słowa „dorobek”. Autorka w pierwszych trzech zestawieniach nawiązała bezpośrednio do części bibliograficznej książki Olszewicza, poprzedzając swe opracowania ledwie krótkimi wstępami informującymi o kryteriach doboru materiału. *Wstęp* ostatniego zestawu stanowi zaskoczenie: obok informacji natury formalnej dokonano w nim kompletnej oceny zasadniczych kierunków badawczych w polskiej historii geografii i kartografii w latach 1986-1990.

Do bibliografii zakwalifikowano nieco ponad 600 pozycji (593 numerowane, a ponadto niektóre z cyferką „a” oraz recenzje książek traktowane jako całość). Spisem objęto książki, artykuły z czasopism oraz wydawnictwa zbiorowe drukowane przez autorów polskich w kraju i za granicą (w tym także polskie tłumaczenia literatury obcej). Stosunkowo duży procent to publikacje z okresu poprzedniego, zwłaszcza z 1985 r. W tym sześcioleciu ogłaszało swe prace 370 autorów. Zdaniem Autorki trend zainteresowania się specjalistów historią nauki utrzymał się na poziomie okresów poprzednich.

We *Wstępie* Autorka szerzej przeanalizowała 8 grup problemowych: 1 – opracowania sprawozdawcze (przede wszystkim informacje kronikarskie, z których najpoważniejszą grupę stanowią relacje z dorocznych

4 Por. m.in. B. Konopka, *Powojenny dorobek polskiej kartografii w świetle bibliografii Bolesława Olszewicza i Wiesławy Wernerowej*. „Polski Przegląd Kartograficzny” T. 22: 1991 s. 20-22.

konferencji historyków kartografii), 2 – bibliografie (osobowe, problemowe, dyscyplin, regionalne), 3 – kartobibliografie i piśmiennictwo o zbiorach kartograficznych (tu przede wszystkim publikacje Biblioteki Narodowej oraz innych ksiąźnic), 4 – edycje źródeł geograficznych i przedruków (zwłaszcza popularne reprinty), 5 – piśmiennictwo z zakresu historii rodzimej geografii i rozwoju poszczególnych jej gałęzi (główny blok opracowań, ujmujący także historię dyscyplin pokrewnych: geologię, geodezję), 6 – dzieje kartografii regionalnej, 7 – historię polskiego podróżnictwa i wkładu Polaków w poznanie innych krajów, 8 – piśmiennictwo z dziejów geografii powszechnej i odkryć oraz jej recepcji, 9 – tłumaczenia i recenzje prac obcych autorów.

Z treści *Wstępu* oraz zestawienia bibliograficznego wynika, że niejako motorem napędowym prac nad historią kartografii był powstały w roku 1975 Zespół Historii Kartografii Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN, kierowany od początku przez prof. Juliana Janczaka z Instytutu Historii PAN. W okresie tym niewątpliwie najskuteczniejszym w działaniu był dr Bogusław Krassowski, zmarły w 1987 r. kierownik Zakładu Kartografii Biblioteki Narodowej w Warszawie.

Wiele czynników decyduje o tym, że nie ma bibliografii kompletnych. Jednym z nich w bibliografii polskiej historii geografii i kartografii jest, przejęte przez prof. Olszewicza, założenie o kwalifikacji prac autorów i tłumaczy pracujących w kraju. Wskutek tego Autorka nie mogła zakwalifikować tak ważnych poloników z Litwy i Białorusi, jak listy z Wilna Jerzego Forstera (druk w 1988 r.), czy bibliografia Władysława Dybowskiego (druk w 1989 r.), pióra Stanisława Galaktiona i Anny Jackiewicz, nie mówiąc już o referatach Rosjan z sympozjum na 100-lecie badań Polaków nad Bajkałem (druk w 1989 r.). Do kolejnego zeszytu bibliografii dodałbym jednak aneks złożony z zestawu tego typu publikacji.

Każdy bibliograf ma trudności z kompletowaniem materiału do kartecki czy komputera. Niektóre z tych trudności można pokonać prosząc o informacje autorów publikujących swe prace w trudno dostępnych wydawnictwach zbiorowych i czasopismach zagranicznych. Nadmienię, że w ten sposób można uzyskać sporo danych m.in. od Antoniego Kuczyńskiego, Bolesława Orłowskiego (brak publikacji tego autora). Taką samą drogą można uzyskać sporo danych z różnych organizacji naukowych, a nawet zgromadzeń zakonnych (ostatnio napotkałem np. artykuły ogłaszane przez pijarów).

Należałoby także nawiązać kontakty z muzeami, które drukują dużo opracowań okolicznościowych (np. nieuwzględniona w bibliografii bro-

szura *Stanisław Pawłowski. Geodeta-geofizyk-geolog* wydana w 1987 r. przez Muzeum Techniki i Stowarzyszenie Geodetów Polskich). Gorzej jest z licznymi towarzystwami regionalnymi, gdyż ich periodyków ostatnio nie gromadzi nawet Zakład Dokumentacji Życia Społecznego Biblioteki Narodowej. Tu nawet nie sposób zestawzić listy tych organizacji, nie mówiąc już o ich wydawnictwach.

Z obowiązku recenzenta odnotuję kilka nieścisłości. Przede wszystkim sprawa istotna: nie są dla mnie zrozumiałe kryteria wyboru haseł z *Polskiego słownika biograficznego*. Zwracam uwagę na dwa przykre pominięcia: brak ogłoszonych w 1988 r. biogramów Wandy Rewieńskiej i Jana Reychmana.

W znakomitym zresztą skorowidzu pominięto powołania na informacje ze *Wstępu* (można było strony zaznaczyć kursywą). Tamże jest nieco błędów typu: J.Sawicki zamiast J.Smoleński (s. 6), E.Grębecka zamiast W.Grębecka (s. 19). Na s. 71 podczas sporządzania dyskietki został pominięty opis dwóch tomów *Bibliografii geografii polskiej*.

Mimo pominięć i niewątpliwych błędów (zresztą nie wprowadzających zamętu — a to bardzo ważne) ostatnim tomem swej bibliografii Wiesława Wernerowa nawiązała do dzieła Bolesława Olszewicza, dając dowód nie tylko swej pracowitości ale także kompetencji specjalisty panującego nad piśmiennictwem z zakresu polskiej historii geografii i kartografii.

Zbigniew J.Wójcik
(Warszawa)

Piotr Dymmel: *Tradycja rękopiśmienna Roczników Jana Długosza. Studium analityczne ksiąg X-XII*, Wydawnictwo Naukowe PAN, Warszawa 1992.

Śledzenie tradycji rękopiśmiennych należy z jednej strony do najbardziej niewdzięcznych, a z drugiej, do niezwykle obiecujących tematów badawczych otwierających się przed źródłoznawcami. Śledzenie transmisji tekstu przy zastosowaniu tradycyjnych metod bardzo skutecznie opiera się jednak wysiłkom historyków. O badaniu tradycji rękopiśmiennej możemy mówić dopiero wówczas, kiedy mamy do czynienia z zachowaniem się co najmniej kilku odpisów. Procedura badawcza jest prosta, jeśli zastosowana zostaje do krótkich tekstów o niewielkiej ilości przekazów.